

ПЕДАГОГІЧНІ ПОГЛЯДИ І.І. ОГІЄНКА В КОНТЕКСТІ НАЦІОНАЛЬНОГО ВИХОВАННЯ

У статті висвітлюються погляди І.І. Огієнка щодо проблеми національного виховання і значення його спадщини для підготовки майбутніх вчителів до класного керівництва в нових соціо-політичних умовах.

Сьогодні, коли Україна виборола свою незалежність, відроджується історична пам'ять народу, культура, мова, а відповідно відроджується національна система виховання. Лише правильно організована, вона може найближчим часом сформувати повноцінну, цілісну, національно свідому особистість громадянина України, суверенну індивідуальність, яка має свою громадянську й особисту гідність, совість і честь. Це особистість громадянина з характерним для України національним складом мислення, психікою, національним характером, світоглядом, готова до розбудови і захисту Батьківщини [1]. Формування такої особистості вимагає особливої уваги до процесу підготовки майбутніх класних керівників, покликаних здійснювати мету національного виховання, яка визначена в Концепції виховання дітей та молоді у національній системі освіти (1996р.) і Національній доктрині розвитку освіти України у ХХІ столітті (2001р.). Так, у Національній доктрині головна мета освіти в Україні на сучасному етапі визначається як виховання патріотів України; духовний, фізичний та інтелектуальний розвиток кожної особистості; підготовка національно свідомих, високоосвічених і кваліфікованих спеціалістів; виховання поваги до прав і свобод людини, готовності вести здоровий спосіб життя [2]. Досягнення мети національного виховання вимагає від класних керівників знань теорії і методики національного виховання. На жаль, у радянські часи система національного виховання була в занепаді, хоча окремі погляди та практичний досвід існували. Тому так важливо сьогодні глибоко вивчати та узагальнювати творчу спадщину видатних діячів минулого, які творили, зберігали і втілювали у життя ідеї українського національного виховання. Серед них ім'я доктора філософії, видатного ученого мовознавця, основоположника "Науки про рідномовні обов'язки", першого ректора українського державного університету в Кам'янці-Подільському, міністра освіти й мистецтва, культів віровизнань, головноуповноваженого уряду УНР, редактора і видавця еміграційних україномовних часописів "Наша культура", "Рідна мова", "Віра й культура", "Слово істини", публіциста, ректора духовної академії у Холмі та Вінніпегу, професора, автора десятків підручників, посібників, таблиць для навчання рідної мови, засновника української Патрології, Первоієрарха української греко-православної церкви в Канаді, перекладача українською мовою Біблії, дійсного члена Української вільної академії наук, Британського й закордонного Біблійного товариства в Лондоні – Івана Івановича Огієнка (митрополита Іларіона) (1882-1972 рр.).

Напередодні 120-ї річниці від дня народження та 30-ліття від дня смерті І.І. Огієнка найкращим пам'ятником на його Батьківщині (Житомирська область) буде глибоке дослідження його педагогічної спадщини. Показовим буде і впровадження ідей ученого в сучасну практику класного керівництва.

Аналізуючи творчу спадщину І.І.Огієнка, можна зробити висновок: вона винятково актуальна в умовах становлення незалежної України. До широкого кола його наукових інтересів входили проблеми відродження і становлення вітчизняної педагогіки, національної школи і системи національного виховання. Педагогічні погляди І.І.Огієнка щодо проблеми національного виховання стосуються, як показало наше дослідження, чотирьох аспектів:

- принципів виховання;
- змісту виховного процесу;
- суб'єктів виховного впливу;
- засобів виховання.

Пріоритетну роль у вихованні підростаючого покоління він відводив реалізації принципів народності, культуровідповідності, природовідповідності та гуманізації виховання. Сьогодні ці принципи займають першочергове місце в системі національного виховання.

І.І.Огієнко стверджував, що у школі весь навчально-виховний процес повинен будуватися так, щоб учень проймався українським патріотизмом, національною свідомістю і світоглядом. Найважливішим фактором виховання підростаючих поколінь учений вважав виховання рідною мовою, що є джерелом національного духу, культури. Мова, за твердженням педагога, нерозривно пов'язана з народом та його історією: "Рідна мова – то найголовніший наріжний камінь існування народу як окремої нації: без окремої мови нема самостійного народу, бо рідна мова – то основа нашої історії, як душа цього народу" [3: 114].

Велику увагу І.І. Огієнко приділяв питанню творення української культури. "Сила народу – в силі його культури", – наголошував він. Учений намагався довести важливість духовної культури в житті кожного народу, зокрема, українського. Виховувати у дітей змалку національну духовну культуру – завдання кожного учителя [4: 38].

Проповіді І.І.Огієнка сповнені настановами щодо дбайливого ставлення до своєї землі. "Рідна земля– це одне з найкращого і наймилішого, що тільки має кожна людина і кожен народ." Митрополит Іларіон заповідав кожній людині шанувати і берегти рідну землю продовж усього життя [4: 39].

І.І.Огієнко надавав великого значення вихованню дітей національними звичаями та обрядами. "Наші рідні звичаї, в яких ми виростили і виховувались довгими віками, мають велике значення, бо це ж вони – основа нашої культури, це та підвалина, на якій стоїть наш народ як окрема нація" [4: 69].

Педагогіка вченого ґрунтується на глибокому розумінні природи дитини, сутності пізнавальних процесів, а також на особистій зацікавленості в позитивному розв'язанні питань навчально-виховного процесу в національній школі.

Важливу роль у вихованні І.І. Огієнка надавав принципу гуманізації виховання, у відповідності з яким людина визнається найвищою цінністю та досконалістю природи, а її добробут і розвиток творчого потенціалу є важливим критерієм успішності та результативності системи виховання. Насьогодні ці ідеї втілені в державних документах. Зокрема, в Національній доктрині розвитку освіти України передбачається створення всіх умов для того, "...щоб кожна дитина виховувалась, розвивалась і навчалась у заданому їй природою генетичному полі без штучних, які часто створюються самою освітньою системою, перешкод і досягала відповідного до своїх здібностей і бажань рівня освіченості і професійної підготовки" [2: 4]. Принцип гуманістичної спрямованості виховання особистості в розумінні І.І. Огієнка передбачає також поєднання педагогічної творчості з ініціативністю та самодіяльністю вихованців, корекцією стилю взаємовідносин із ними, неприпустимість приниження людської гідності.

У тісному зв'язку з повагою до особистості Іван Іванович Огієнка розглядає гуманістичну вимогу опори на позитивне, сутність якої полягає в тому, щоб віднайти в кожній дитині сильні сторони і стимулювати їхній розвиток.

Основний зміст виховного процесу вчений вбачав у прищепленні любові до свого народу, народної творчості, рідної мови і церкви. І.І.Огієнка давав доступне тлумачення понять "добро" і "зло", "сумління", "совість" і т.п. Заповідями звучали його настанови: "Не роби брату своєму, чого не хочеш собі", "Вартіша проста людина з розвинутою совістю, аніж інтелігент без совісті", "Бог – це совість у людині", "Совість – сторож вчинків людини", "Не спокушайте сумління інших", "Зрозуміти – то простити". Він стверджував, що світ щасливий тоді, коли багато добра, і нещасний при перевазі зла. Відділити добро від зла може тільки сумління, тому що воно, за переконанням професора, є центром внутрішнього морального світу людини.

Суто виховного значення набули твердження І.І. Огієнка про важливість прояву милосердя до оточуючих. Якщо з дитячих років навчати людину допомагати слабшим, скривдженим, підтримувати друзів у гарних починаннях, то виросте гідний всього найкращого громадянин.

Професор наголошував на великому виховному змісті народного календаря – системи дат, свят, традицій і т.п., які визнані і постійно відзначаються народом. Свята, фольклорно-календарні традиції, звичаї українців вказують на їхній високий культурний рівень, ступінь талановитості, глибокий гуманістичний потенціал.

Українці, вважає учений, мають багатющу спадщину національного мистецтва. Народна творчість виявляє у дітей потяг до прекрасного, породжує бажання розвивати традиційні форми мистецтва. Дівчатка і хлопчики шліфують свої таланти, вчать комбінувати фарби, малюнки, сприймати відповідні звуки, мелодії, отримувати задоволення від цього.

До цінних джерел національного виховання вчений відносив фольклор. Виховання фольклором впливає на світсприйняття, правильне розуміння учнями багатьох природних явищ і зародження потреби змінювати життя на краще.

Отже, єдність загальнолюдських та національних цінностей педагог визнавав могутнім чинником, який об'єднує людей.

І.І.Огієнка розглядав питання виховання підростаючого покоління як єдиний комплекс цілеспрямованих дій **суб'єктів виховного впливу**: сім'ї, школи, позашкільних закладів, у тому числі церкви.

Провідну роль у формуванні особистості педагог відводив родині. Він вважав, що разом з рідною мовою батька і матері дитина сприймає українські звичаї, пісні, приказки, віру і т.п. "Чого батько і мати навчать у родині, з тим і в світ піде дитина" [4: 63]. І.І. Огієнка постійно підкреслював: великий вплив на дитину має материнська та батьківська любов. Вивчення спадщини видатного педагога дозволило нам виділити ряд порад, які на нашу думку, допоможуть правильно організувати виховний процес у сучасних сім'ях:

- дотримуватись своїх рідних українських звичаїв, зокрема календарного циклу;
- спілкуватися з дітьми рідною мовою;
- "від коліски" співати їм українські пісні і т.д.

Педагог вважав, що у вихованні дітей учителі та батьки повинні виступати як партнери, постійно доповнювати і підтримувати один одного.

Цінним є досвід І.І.Огієнка в плані шкільного виховання. У своїй практиці він спирався на попередні знання, вміння дітей, враховуючи ступінь володіння рідною мовою, розуміння фактів історії батьківщини, вміння читати вірші національних авторів і т.п.

Вчений надавав великого значення вихованню поза школою. Він бачив такі шляхи рідномовного виховання в позашкільний час: курси для дітей (народу) різного віку; цілеспрямована діяльність таких товариств, як "Промісвіт"; всебічна підтримка "Гуртків плекання рідної мови" тощо. Практичні поради І.І.Огієнка заслуговують на увагу педагогів сучасних позашкільних закладів таких, як станції юннатів, осередки дитячих і молодіжних організацій, які працюють на основі козацьких традицій та ін.

Як ієрарх церкви, Іван Іванович Огієнка надавав церкві великого значення у позашкільній виховній роботі, вважав, що вона формує основу духовного життя, тому потребує особливого ставлення до себе.

Будучи вірним сином свого народу, І.І.Огієнка захоплювався народною виховною мудрістю, всебічно і глибоко її досліджував. Він був переконаний у тому, що рідна мова, історія, народне мистецтво, народні ігри, інші національні традиції, звичаї і обряди як основні засоби етнопедагогіки мають надзвичайно важливе значення у

навчання і виховання дітей. Засоби народної педагогіки втілюють у собі національну свідомість, духовність, вони є основою формування особистості.

Головну роль у впровадженні національної системи виховання в школу І.І. Огієнко відводив педагогам-вихователям. Тому він дбав про формування національно свідомих кадрів. Він розробив план реорганізації та переведення на державне утримання народних педагогічних семінарій та інститутів, турбувався перед урядом УНР про збільшення державного асигнування на влаштування бібліотек педагогічних закладів, велику увагу приділяв українізації навчального процесу.

Отже, сьогодні, в час розбудови української держави й утвердження національної школи, зростає значення порад Великого Українця щодо вдосконалення національного виховання підростаючих поколінь. Успіх виховного процесу на сучасному етапі залежить від того, наскільки добре підготовлені педагоги, зокрема класні керівники, до виховної роботи: наскільки глибоко усвідомили національну свою приналежність, вникли в суть принципів, змісту, шляхів, засобів виховання, закарбували в пам'яті попередній досвід своїх предків.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Мартинюк І.В. Національне виховання: Теорія і методологія. –К.:ІСДО,1995. –160с.
2. Національна доктрина розвитку освіти України у XXI столітті // Освіта. –2001. –№54-55. –С.4-5
3. Митрополит Іларіон. Книга нашого буття на чужині. Бережімо все своє рідне! Ідеологічно-історичні нариси. – Вінніпег: Українське наукове богословенне товариство,1956. –206с.
4. Марушкевич А.А. Невтомний працівник українського ренесансу Іван Огієнко. Педагогічний аспект. – К.:Четверта хвиля,1996. –128с.

Матеріал надійшов до редакції 26.11.2001 р.

Шквир О.Л. Педагогические взгляды И.И.Огиенко в контексте национального воспитания.

В статье освещаются взгляды И.И.Огиенко на проблемы национального воспитания и значение его наследия для подготовки учителей к классному руководству в новых социо-политических условиях.

Shkvyr O.L. I.I. Ogiyenko's pedagogical views in the context of national upbringing.

The author considers I.I. Ogiyenko's views concerning the problem of national upbringing and the importance of his heritage for the future teachers' training to form monitoring under new socio-political conditions.